

Farsangidő

Kirajzások

Eszik Zoltán és T. Kiss Tamás könyvecskéjéről

Mindenkivel előfordul, hogy hétszámra semmi de semmi nem történik az életében. Sehol egy kis izgalom, új szín, vagy akár kiadós bosszankodás. Telnek a napok egymásután, s ha eszünkbe jut is, hogy valami kéne már, a jövőre bizzuk: majd holnap. Ilyenformán esett a televízióval is az elmúlt héten.

Nem tudom, hányan érezték-érzik azt a kellemes, mondhatni bizsergető izgalmat, amely csütörtökönként a friss műsorúság szeszágéretére elfogja az embert. Lássuk csak... A várakozás aztán pár perc után rendszerint alábbhagy, s a szokásos „pocsek” kíséretében bekeretezzük az érdeklődésünkre mégis csak számotartó néhány programot. A dolog akkor kezd kinosba fordulni — mint az elmúlt héten például — amikor hiába lapozgatunk előre-hátra, egyre reménytelenebbül kutatva, csak egy nyúlfarknyi, csak egy percnyi, vélt érdekesség után.

Amikor az ember (most épp annak a lánya, akinek ráadásul a dolga, hogy televíziós élményeit megossza az olvasóval) kapásból vagy húsz produkciót számlál, amelyet nem először láthattunk... Nem ismétlés bár, ám hasonló a helyzet a hét vége főműsorával: Szabó István Redl ezredesére alig lehetett jegyet kapni — sokan ezren látták tehát. S amelyről bármit megjegyezni felesleges, a tényt ismerve: Kurosawa és Spielberg

filmjei mellett idén Oscar-díjra jelölték.

Persze, most ugrik be, február van: farsangidő. Ne számítson hát a tévére a honpolgár, keresse s találja szórakozását az egymást erőbálókban. Ha erre gondolva okoskodott úgy a műsorszerkesztőség: aki amúgy is eljár szórakozni — most például mulatni —, valószínűleg annak idején moziba sem restelt látni tehát a Roccót, a Redlt. Aki meg sosem mozdult ki otthonról, végre élvezheti képernyőn a várva várt remekeket. Ez így gömbölyű... S a kedves nezők se maradjanak ki a hozzájuk hangulatból — bevilantunk egy kis riói színezet a tévéhíradóban, sőt kimonodottan farsangi műsorunk is van ám: öt kerek perc Kőszegfalváról.

Minden jó, ha a vége jó? Kellemes meglepetést szerzett vasárnap A papirtekerces ember. Bevallom, kétszeresen is ódzkodtam pedig, először, mert — számomban — hirtelen nem is tudtam hová tenni az író. Aztán, mikor kiderült, a két világháború közötti időszak sikeres kabarészerzője, elhúztam a számat. Nem kedvelem különösebben a műfajt. Gyerekes daccal határoztam el, egy mosolyt sem, ugyan, ósdi orfeumi tréfák, racsolópipókák, zaccos kuplék... Kár volt előre ítélni. Valahogy nem is a poénok számítottak Lőrincz Miklós jeleneteiben, hanem a mosolygató magunkra ismerés élménye. Könnnyű műfaj ide

vagy oda — érték, ami kiállja az idők próbáját, s viharos évtizedek múltán is találó, emberi.

A portréfilmek általában híres, nagy egyéniségeket hoznak — úgymond emberközbe. Sokszor előfordul, hogy jelentős, de közömbös személyiség olyan módon „nyilik meg”, mutatja meg bensejét, hétköznapi arcát, hogy egyszerre szimpatikus, még inkább csodáltnivalóvá válik. Amikor a Páger-portré elején felvillant az ismerős kockák, jó érzéssel gondoltunk arra, milyen kiváló színész a szegedi színház egyik fényes korszakának egyik reprezentánsa. Tisztelettel, elismerő kíváncsisággal leshettük szavait, hogy majd hét évtizedes csodálatos pályája rejtett mozzanatairól valljon. Az ihletett hangulat lassan elszivárgott: túlságosan hamar, túlságosan sokat esett szó koronáról, pengőről, forint-ról. Amit úgy is sejtünk, hogy dől. Mindenesetre Páger, a szó teljes értelmében: életművész. Tisztes kora ellenére máig megőrizte személyiségének közvetlen frissességét, sajátos „eszköztelen” karakterét (amely eszköztelenséget ugyan a riportert Molnár Gál Péter szintúgy eszköztelen — ha tetszik, visszafogott — kalauza zsurnaliszta közhelynek titulált, de hát — uram bocsá! — hasonló közterek nélkül verbálisan megfogalmazhatatlannak a művészeti teljesítmények).

Varju Erika

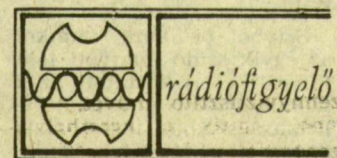
Zenét nekünk — de milyet?

Elég gyakran úgy hozza úgynevezett életvitel, hogy hallgatom a Kossuth-vagy a Petőfi-adó reggeli zenés műsorát, nagyjából az utolsó órát, nyolcig. Mivel ilyenkor rendszerint még az ébredés utáni első negyedórát kába (fél)süket tyúk-állapotában, a kávé és a zuhanyozás közötti időszakban vagyok, úgy járok el, mint ily állapotban alighanem a legtöbb rádióközeli ember: többnyire csak a zeneszámokra tudok — úgy-ahogy — koncentrálni. Van ott abban kérem, szinte minden. Először is pop-szlágerek orrba-szájba, akár a vizsugár a kádban, ha egy-két „bum-bum-bum” diszkósámmal hallok. Azután olykor kedves kis aszfaltot termett, unalomgerjesztő szonok (vagy „mai dalok”, ahogy tetszik). Néha egy-két klasszikus, a legelcsépeltebb és legrövidebb (ez még érthető) szerzemények valamelyike. Egyféle zene viszont ebben a bár sajátosan, mégis igen sokak által hallgatott időben szinte soha nincs. Népzene.

A félig bevallott élet című, négy éve megjelent, Csóri-esszéketben olvasni arról, hogy rádiókban reggelente egy jellegtelennek tűnő ország jelentkezik a maga jellegtelen ricsajosságával. Hadd fűzzem tovább ezt a kinosan igaz gondolatot: karaktert (igazit, mélyet) Csak az tud adni még egy ország egyik leghallgatottabb zenés rádióműsorának is, ami a legszebb, mert legszilárdabb és legrégibb gyökerekből táplálkozik. Írjuk le újra: a népzene.

Amikor észrevettem a múlt heti rádióújságban, hogy kedden este a Petőfi-adón Talpalálavó címmel fiatalok népzenei hangversenyt közvetítik — immáron negyedik alkalommal! — a Közművelődési Információs Központból, s észrevettem, hogy a hatodik oldalon még előzetes is olvas

ható minderről, öröm helyett mégis inkább röstelkedtem. Azon, hogy örülöm s írnom kell arról, ami másutt, a közelben (például Jugoszláviában vagy Romániában a világ egyik legtermészetesebb tömegkommunikációs dolga. Nem firtatom, a rádió illetékesi biztosan optimisztikus adatok tömkelegét tudnak hozzám vágni arról, hogy a három adó műsoridejében ennyi és ennyi százalékat jelentenek ilyen és ilyen időben a legkülönfélébb típusú népzenei programok. Sajnálom: Juszti is keveslem. Mert éppen a leginkább figyelemre méltó műsorok — például a reggeli zenés adások — illetően természet-

tű keresztmetszetét vélhetően többmillió magammal együtt ismerem.

Különben a Talpalálavó pontosan olyan volt, amilyennek várhattuk mindnyáján, akik szeretik a népzene. Ami népünk lelkeinek legmélyebb rezgéseit oly megindítóan tolmácsolja. Sokkal tartalmasabban, felkavaróbban és szebben, mint a legjobb Beatles-dal, a legravurósabb blues vagy akár Edith Piaf-szon. Mégis az utóbb felsoroltakat halljuk csödtől, tán azért is, ne kelljen sóvárogunk, hogy „zenét nekünk, csak zenét.” Igen ám, csak hogy milyet? Arányérzék dolga is.

Domonkos László

A Helikon Kiadó ideai tervei

A Helikon Kiadó műhelyéből 35 kiadvány kerül az idén a könyvesboltokba. Új kötetekkel gyarapodik a Labirintus, a tavalyi ünnepi könyvhét sikorsorozata, s befejeződik Malonyai Dezső A magyar nép művészete című könyvének hasonmás-kiadása.

Molnár Magda, a kiadó vezetője az MTI munkatársának elmondta, hogy a tavaszi könyvünnep időszakában egyszerre három Labirintus-kötetet adnak közre, 50-70 ezer példányban. Bennda Kálmánnak, a XVI-XVII. század fordulóján élt erdélyi fejedelem, Báthori Zsigmond és felesége, Mária Krisztierna Habsburg főhercegnő házasságáról írt kötete Erdély végzetes asszonya címmel jelenik meg. Szakály Ferenc Vérpad az út porában című könyve a mohácsi csatavesztés és az 1526-os kettős királyválasztás utáni magyar történelmet vizsgálja. Trócsányi Zoltán a reformkori magyar politikai élet egyik legjelentősebb alakjáról, Wesselényi Miklósról írt

könyvet, s ezt számos korabeli dokumentum, illusztráció is gazdagítja. Budavár felszabadulásának 300. évfordulójára lát napvilágot Bessenyei József történet A Héttorony foglya című munkája, amely az 1686. szeptember 2-i várvisszafoglalást eleveníti fel.

A múlt születése című, 20 kötetesre tervezett részesített sorozat feléhez érkezik. Az idén A klasszikus görög világ. Az egyiptomi birodalmak és Az ókori Európa című könyvek jelennek meg.

A vallástörténeti forráskiadványokat és vitairatokat közreadó Prométheusz-sorozat négy újabb kiadvánnyal gyarapodik. Köztük lesz a Korán, a „Kinyitoltkoztatás könyve”, Mohamed (i. sz. 571–632) látomásainak gyűjteménye. A kétkötetes munka minden eddigénél teljesebb és pontosabb magyar fordításban, gazdag jegyzetanyaggal és tanulmánnyal jelenik meg. A gyűjtők borkötésű diszkográfiában is megvásárolhatják

Bőséges tudósításban számoltunk be 1980 szeptemberében, hogy a szegedi főiskolások „táborba szálltak” Kigyópusztán, és föltehetően ugyanezt teszik majd egy építőipari munkásszálláson, és a harmadik nyáron egy lakótelepen is. A tanyát bogarászták át először, itt szerették azokat a nagy élményeket is, amihez később minduntalan viszonyítani tudtak. Most végre megjelent a Népművelési Intézet kiadásában, meglehetősen zártlancú terjesztésben a három nyár nagyját földolgozó összefoglalás. Legalább annyira fontos munka ez is, mint a balástyai művelődési ház igazgatójának, Kiss Istvánnak ugyanitt közreadott „önfölmérése”

*

Az első évről, a tanyai kirajzáról azért írunk most kevesebbet, mert az általunk befogható lényegét már közreadtuk, amikor meg meleg volt a téma, meg azért is, hogy egy-egy korttyal több juthasson a másik kettőre. Meggyőződésünk ma is, hogy a szomszédos Bács-Kiskun megye jól járt vele, amiért pénzzel és közreműködéssel, alkalmanként vitafelekkel is támogatta ezt a szép munkát, hiszen a főiskolások szárnya alatt maga is beláthatott addig kevésbé ismert részletekbe is. Nehéz leírni, hogy ugyanakkor vesztett Csongrád megye, mert ő semmi támogatást nem ígért, és ezt meg is tartotta. Azóta már külön irodalma van a három nyárnak, az alkalmi híradásokon túlmenően szakdolgozatok, diák-köri összefoglalások, konferenciák és előadások sorakoznak egymás mögött. És minden ott a végso következtetés: sikerült levetkőznünk előítéleteinket.

A munkásszállón a kocsmát az egyedül biztos hely. A flipper meg a sör. A ház előtt gyakran áll a rendőrautó. A lift ajtaja megint kitámaszva, mert, ha elromlik, irtózatosan nehéz megjavítani. Menjen inkább gyalog a hetedikre, aki előtte rogyásig dolgozott. Nagy könyvtár, játékkerem, nyelvlabor van az épületben. Kint tudhatnánk minderről? Kinek érdeke, hogy szóljon? A hideg élelmet közös helyre teszik, szinte természetes, hogy rájárnak a „szarkák” is. Az öngazgatás csak formális, alapját még a hatvanas évek közepén határozta meg közös állásfoglalás. A munkásszálló gazdasági kényszer, és gazdasági diszkrimináció is egyben. Amire a munkásszálló megtanít, az a magánéletben, a családi életben sehol nem

használható föl. Rajta kívül már csak a nevelőintézet vagy a sít létezik. Mennék én máshová is, nemcsak a kocsmába. De hová? Mondják meg már egyszer nekem! Hosszú fősorolásokból, többnyire interjúkból szedeggettem össze ezeket a mondatokat. Akár zárómondat is lehetne: egyáltalán nem tartozik a nyilvánosságra, ami itt történik.

Vagy ez: az építőiparban az emberek zöme iszik. A hajdani börtönlakók is ide kerülnek, és új bandákat is toboroznak maguk köré. Legyen inkább ez a mi zárómondatunk: még a fáradtságot se vette egy-két emberünk, hogy saját szemével, érzékszerveivel győződjön meg róla, milyen körülmények közé kényszerítették az itt lakókat. Lehet-e, szabad-e egyáltalán beszélni a demokráciáról ilyen körülmények között? Sajnos, kimonadták egy vitában azt is, hogy a vállalat nem elég érett rá, hogy változás legyen.

*

Az már nem is csak a szállóra tartozik, ami egyik bekezdésben áll: „A munkások megcsináltak x munkát, jelentették, hogy megcsináltak x-et, jelentettek x+1-et. A művezető, akinek jelentették, jelentett tovább x+1+1-et, ez így ment tovább. A vezérigazgató mar x+5-öt kapott. A következő normában már x+6-ot kellett volna elvégezni.”

Amint a kigyósi táborban, itt is levélben foglalták össze tapasztalataikat, bár eredeti szándékuk szerint csak tanulmányozniuk kellett volna a szállók életét, és a kapcsolatteremtést gyakorolniuk.

A harmadik nyáron lakótelepre mentek a fiatalok. Főismerték már az elején, hogy nem elég csupán szemlélő a valóságot, alkalmas időben a beavatkozás is elkerülhetetlen. Furcsa megállapítás mindjárt a legelején: „Hagyományos intézményeink és szakmai kultúránk, úgy látszott, itt érvényüket veszítették.” Egy szép napon megjöttek a lázítók — kezdődik az egyik beszámoló. Öt nap alatt ugyan mit lehet megtudni egy lakótelepről?

Megtudták azt, hogy a betonházak lakásai irtózatosan drágák, és sok közöttük az egyik kicsi. Az építők szándékosan raknak győnye padlóburkolót és kommersz tapétát, mert a lakók úgyis kicserélik igen rövid idő alatt. Hogy a magára valamit is adni akaró népművelő ezért kénytelen tapétázó szakköröket és barkácsoló műhelyeket szervezni, noha az egész nem az ő feladata lenne normális munkamegosztás mellett. Az egyik megbeszélésükön levonták azt a tanulságot is, hogy beköltözéskor úgy érzik az emberek, megérkez-

tek a kommunizmusba, hiszen itt meleg víz, távfűtés és személtedobó is van, de aztán hamar kiderül, még sok minden hiányzik. A speciális panelbetegségek miatt — nincs piac, nincs bevásárlóközpont, nincsenek kirakatok, és utcák sincsenek már, amelyeket pedig a település normális fejlődése hozott létre hajdanán, távol vannak a rokonok-ismarosok-barátok — perifériára szorítottak érzik magukat. Tanácsstagjukat se ismerik, és föltehetően fordítva is ugyanígy áll a dolog. Még jó, hogy nem bíznak rájuk komoly dolgokat, csak meg-szavazniuk kell valamit. Ismeretlenek nevében úgyse lehet dönteni. Fásitást szerveztek egyszer. Több lakóközösség kerekben megtagadta a részvételt. Kiderült, azért, mert társadalmi munkában akarta elvégeztetni a tanács azt a munkát, amire korábban már befizettek a pénzt. Megtörtént, hogy a lakók társadalmi munkájával is készült sportparkba csak belépőjeggyel lehet bemenni. Az úgynevezett mosókonyhaklubokról szólva az is kiderül, hogy új típusú közösségi helyiségek ezek, de terjesztik a tömegkultúra silány és alacsonyrendű formáit is.

*

Nagyokat lapozgatva írunk ki egy-egy mondatot. Kicsit se csodálkozhatunk a folytatáson se. A beavatkozás azt jelenti a népművelők nyelvén, hogy maguk is szerveznek valamit. Lakótelepen a gyerek a legtöbb, a nyíltszíni gyermekfoglalkozás látszik legjobbnak. Hamar kiderült azonban, hogy a gyerekek pofozkodni kezdek, lökdösték egymást, többnyire agresszív jelleteket mutattak be hazuról hozott játékgerekekkel. A szakirodalom játszóterei militarizmus néven ismeri a jelenséget. Külön tanulmányok kellenének a mozgatórugók feltárására, de az egyértelmű: a népművelésre használatatlan földadatok hátrálnak. Addig kellene nyúlnia, amíg a tömegben az egyént meg nem találja. Egyelőre irtózatosan messzire jár tőle. Még az ömlesztve nevelés föltételei sincsenek meg.

A tanulmányból igen hamar kiderül, vittek ugyan tollat, papírt, magnószalagot, videokazettát, fényképezőgépet és filmet is magukkal a főiskolások, de a lakókat itthon felejtették. Jól tették, hiszen a komoly képzettség a valóságra kell támaszkodnia, nem szépre mázolt változtatára. „Égi mását” csak így tudja megteremtetni, hihetetlen nagy munkával, és hatalmas társadalmi összefogással.

Időközben kicserélődtek a főiskolások, használatatlan szükség lenne a háromszázaskú kísérlet folytatására. Újabb kirajzásokra.

Horváth Dezső

Az első Darvas-díjasok

Hetfőn Orosházán első alkalommal osztották ki a Darvas József-díjat, amelyet az író bátyja alapított. Az ezután háromévenként kiosztandó Darvas-díjat elsőként Czine Mihály irodalomtörténész, Fábrián Zoltán, az írószövetség néhány éve elhunyt titkára, Giricz Máttyás minihály rendezte és Sarusi Mihály író nyerte el. Az orosházi városházán Mihály András tanácselnök adta át a kitüntetést, és a Darvas-érmet, Rajki László szobrászművész alkotását

Az 1973-ban elhunyt Kosuth-díjas író, Darvas József testvérbátyja, Dumitrás Mihály 1982-ben — alapítványként — kétszáz ezer forintot ajánlott fel a Darvas József irodalmi emlékdíj létrehozására. Ennek kamataiból háromévenként osztják ki a Darvas-díjat a kuratóriumban képviselt szervek, az írószövetség, az irodalomtörténeti társaság, valamint Békés megyei és orosházi intézmények javaslatai alapján